

SKA JAG VARA HÄR?

Om adopterade barn i förskolan

ISBN 978-91-637-2172-4

Myndigheten för internationella adoptionsfrågor, MIA

Box 308, 101 26 Stockholm

Telefon: 08-54 55 56 80

E-post: info@mia.eu

Publikationen kan även laddas ner/beställas på www.mia.eu

Skriften är framtagen av Anna Amazeen

Formgivning: Minna Wallin, WOF factory

Foto: Elisabeth Ohlson Wallin

Tryckning: Edita, Västerås 2013

© MIA

SKA JAG VARA HÄR?

Om adopterade barn i förskolan

1. Inledning	7
Adoption	7
Barnhem	8
Adoptivfamiljen	8
Förskolans läroplan	10
Förskolan	11
2. Börja i förskolan	13
Barnets anknytningsmodell aktiveras	13
Föräldrarna	14
Hembesök	15
Inskolningen	16
Hämtning och lämning	17
Vikten av kontinuitet	18
Informationsutbyte mellan föräldrar och personal	18
3. Förskolans pedagogiska ramar	19
När rutinerna ändras	19
Turtagning	20
Påbörja och avsluta	21
Samtala om adoptioner	22
Boktips	23
4. Aktiviteterna	24
Närmiljön	24
Rim och ramsor	24
Rörelselekar	25
Utflykter	25
Teman	25
Samlingen	26
5. Språket	27
Hjälp med språket	28
6. Maten	28
Olika matvanor	28
Barn som äter för mycket eller för lite	29
7. Sönnen och vilan	29
Vad väcker vilan?	30
8. Leken	30
Hantera känslor i leken	30
9. Sluta på förskolan	31
Referenser	32
Lästips	32

Förord

Internationell adoption är en lång resa för både barn och deras föräldrar. Barnen har varit med om en eller flera separationer och många har levt på barnhem utan föräldrar före adoptionen. Att börja förskolan kan bli en påminnelse om att bli lämnad, men kan samtidigt vara en möjlighet att få erfarenheter.

Ska jag vara här? vänder sig i första hand till personal i förskolan men även till yrkesverksamma inom skolan, barnhälsovården, barnhabiliteringen och barnpsykiatri som möter adopterade barn och deras familjer.

Skriften har tagits fram av Anna Amazeen, master i socialt arbete, och bygger på intervjuer och forskning. De personer som i intervjuer bidragit med sin kunskap och erfarenhet är Annabel Ronnehed, förskollärare, öppenpedagogiska verksamheten Spira, Anita Fryklund och Tina Hultin, familjebehandlare, Duvnäs föräldrastöd och Pia Risholm Mothander, docent, leg. psykolog och psykoterapeut.

MIA:s förhoppning är att skriften ska bidra till att öka förståelsen för adopterade barn och inspirera yrkesverksamma till att stödja adopterade barns utveckling.

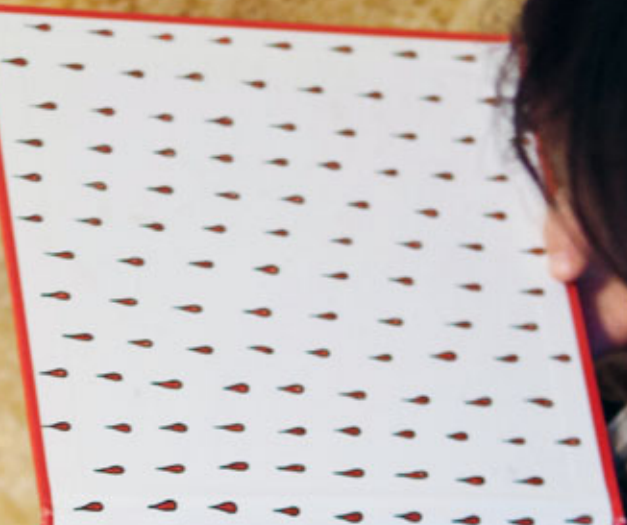
Meit Camving
Generaldirektör
Myndigheten för internationella adoptionsfrågor

Ja, det er
Nu byg

En teater!

116

1. Inledning

Det är en stor händelse för alla barn och föräldrar när barnet börjar i förskolan. För familjer med ett adopterat barn kan steget vara extra stort. Barn som är adopterade har gått igenom flera separationer i sina liv. De har skilts från sina biologiska föräldrar, sitt land och många gånger även sina fosterföräldrar eller personalen och kamraterna på barnhemmet där de bodde innan de kom till Sverige. Dessa erfarenheter påverkar ofta förskolestarten på olika sätt. Det kan väcka minnen som har att göra med frågor: ”Kommer jag att bli lämnad igen?”, ”Har mamma och pappa glömt mig här?”

För föräldrarna är förskolestarten också omtumlande. Många har fått kämpa under lång tid för att få barnet att knyta an till dem. Att då överlämna barnet till andra kan upplevas som svårt. Föräldrarna kan ställa sig frågor som: ”Kommer vårt barn att fortsätta knyta an till oss?”, ”Klarar barnet separationen?”, ”Kommer personalen att förstå vårt barns behov?”

Alla barn som börjar i förskolan har sina unika behov och förutsättningar, och enligt förskolans läroplan är det personalens uppgift att möta och ta hänsyn till dessa. Adopterade barn har med sig erfarenheter som kan påverka deras vistelse på förskolan på ett särskilt sätt. Som personal är det viktigt att ha kunskaper om detta, för att kunna bemöta barnen på bästa sätt.

Adoption

När föräldrar inte kan ta hand om sitt barn är adoption ett sätt att ge barnet en ny familj. I Sverige sker de flesta adoptioner från länder i Afrika, Asien, Sydamerika och Östeuropa. Det varierar vilka erfarenheter barnen har med sig när de kommer. En del har tillbringat den första tiden i livet med sin biologiska familj, medan andra har blivit lämnade vid födseln.

De flesta adopterade barn har tillbringat tid på ett eller flera barnhem och ibland hos en fosterfamilj. Det förekommer att barnet minns hur det blev lämnat vid barnhemsporten av en biologisk förälder som lovade att komma tillbaka, men aldrig kom. Andra barn har inga medvetna minnen av de biologiska föräldrarna, barnhem, fosterfamilj eller mötet med sina adoptivföräldrar.

Det går inte att förutsäga hur barnens upplevelser kommer att påverka dem, men vi vet att när barn får nya föräldrar som tar hand om dem kan de återhämta sig och utvecklas.

Barnhem

Barnhem kan se väldigt olika ut. Gemensamt för de flesta är dock att det finns få vuxna i förhållande till antalet barn. Det innebär att det sällan finns tid och plats för barnens individuella behov, utan omvårdnaden styrs av personalens förutsättningar.

Indira har tillbringat sina första 2,5 år i livet på ett barnhem i Mumbai innan hon kom till sina adoptivföräldrar i Göteborg. På barnhemmet låg Indira i ett rum med 15 andra barn i samma ålder. Adita var brysk och effektiv när hon bytte blöjor och gav mat, eftersom hon skulle hinna med 15 barn på sitt dagskift. Indira togs ut ur spjålsängen bara vid badning och blöjbyte. Mat fick hon dricka ur en flaska som hon fick hålla själv i spjålsängen. Indira brukade krypa över till en flicka i spjålsängen bredvid. Men då kom Adita och lyfte isär dem. När Indira blev hämtad så vägde hon mycket lite, hade svårt att gå mer än tio meter och sa endast tre ord: "hej", "bajs" och "flaska" på marathi. Hon log sällan och hon drog sig undan vid beröring.

Ofta vet man inte så mycket om adopterade barns första tid i livet. Barnens tidiga erfarenheter har format deras förväntningar på vuxna och på hur de kan påverka sin omgivning. Många barn slutar att uttrycka sina behov. De har haft olika strategier för att bli sedda på barnhemmet genom att antingen vara tysta, medgörliga och hjälpa till, eller genom att bråka, rymma och hitta på bus.

Adoptivfamiljen

Att bli adoptivfamilj är en lång resa för både barn och föräldrar. Adoptivföräldrarna har deltagit i en obligatorisk föräldrautbildning och socialtjänsten har utrett om de är lämpliga att ta emot ett adopterat barn. Många adoptivföräldrar har dessförinnan genomgått fertilitetsutredningar och försökt få barn genom assisterad befruktning.

Den första tiden efter att barnet har kommit till sitt nya hem är omtumlande för alla i familjen. Barnet kan vara avvisande och skrika och gråta mycket eller så vågar barnet inte lämna föräldern ens för ett ögonblick. Adoptivföräldrarna har tagit emot ett barn som skilts från det som har varit välbekant och kanske tryggt. Det är viktigt att förstå att de reaktioner som barnet visar på separationen är friskhetstecken, som visar att barnet har kraft och resurser att reagera i stället för att se reaktionerna som tecken på att barnet är negativt och svårhanterligt.

Det tar tid och energi för barnet att sörja, knyta an till adoptivföräldrarna och vänja sig vid att vara i en familj. Kanske behöver barnen vänja sig vid kroppskontakt, att vara känslomässigt nära och att deras behov blir mötta när de uttrycker sig.

För Indiras föräldrar Claes och Kajsa blev den första tiden med Indira inte som de hade tänkt sig. Indira drog sig undan och tittade mest bort när de pratade med henne. Hon avvisade Kajsa och tydde sig mer till Claes. Bara Claes fick bada och ge henne mat. De hade båda svårt att få kontakt med henne och kände sig otillräckliga. Försöken att få det minsta gensvar uppfyllde deras dagar. Långsamt, långsamt fick de mer och mer kontakt med Indira.

Barnets möjligheter att bli tryggt och utvecklas i den nya familjen är framför allt beroende av föräldrarnas förmåga att förmedla trygghet, kärlek och inte minst acceptans för barnets reaktioner. Om barnet får omsorg av lyhörda och inkännande föräldrar kommer det att utvecklas fysiskt, känslomässigt och kognitivt.

Förskolans läroplan

”Omsorg om det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande ska prägla arbetet i förskolan. Hänsyn ska tas till barnens olika förutsättningar och behov.”

Ur förskolans läroplan, Lpfö 98.

Förskolans läroplan, Lpfö 98, anger tydligt att alla barn i förskolan ska bemötas utifrån sina förutsättningar och behov. Det innebär att verksamheten i förskolan ska anpassas till alla barn. Barn som behöver mer stöd och stimulans än andra under kortare eller längre tid ska få detta. Stödet ska vara utformat med hänsyn till barnens egna behov och förutsättningar så att de utvecklas så långt som möjligt.

Läroplanen betonar också vikten av att samarbeta med föräldrarna. ”Personalens förmåga att förstå och samspela med barnet och få föräldrarnas förtroende är viktig, så att vistelsen i förskolan blir ett positivt stöd för barn med svårigheter.” I läroplanen står det också att förskolan ska ge barnen förutsättningar att bygga upp varaktiga relationer och känna sig trygga i gruppen.

Förskolan

Övergången till förskolan kan bli påfrestande för barn som är adopterade. Att släppa taget om föräldrarna kan betyda mycket mer för dem, än för de barn som inte har stora förluster med sig sedan tidigare. Miljön i förskolan kan påminna om ett barnhem med många barn, några vuxna och fasta rutiner runt mat och sömn.

När förskolevistelsen blir bra för barnet kan hon eller han uppleva att bli sedd på ett nytt sätt. I förskolan kan barnet lära sig socialt samspel och att knyta an till andra vuxna. Barnets tillit kan öka och det får uppleva den viktiga känslan av att tillhöra en grupp. Personalens förmåga att förstå och kunna möta adopterade barn är viktig för att barnen ska känna trygghet i förskolemiljön.

2. Börja i förskolan

”Den som är anknuten söker trygghet, tröst och beskydd hos sin anknytningsperson. Om barnet får trygghet och beskydd, när det söker den vuxnas närhet kallas anknytningen trygg, medan den kallas otrygg om närhetssökandet inte leder till ökad trygghet och beskydd.”

Anknytning i förskolan. Vikten av trygghet för lek och lärande, Broberg, Hagström och Broberg, 2012

Barnets anknytningsmodell aktiveras

Hur vi bemöts som spädbarn och småbarn skapar inre arbetsmodeller hos oss för vad vi kan förvänta oss av andra människor. Detta lägger grunden för hur vi hanterar relationer med andra under resten av livet. Man brukar tala om att det lilla barnet utvecklar en anknytningsmodell som präglas av trygghet eller otrygghet. Ett barn som har fått en trygg anknytning till sina föräldrar förväntar sig att de vuxna finns där när det behövs och kan ge trygghet, tröst och beskydd. Då blir det lättare för barnet att våga sig in i nya sammanhang och skapa relationer till nya människor.

Barn som är adopterade har inte kunnat lita på att de vuxna har funnits där för dem under deras första tid i livet. Därför är det en lång process för barnen att verkligen våga knyta an till sina föräldrar efter hemkomsten. När barnet börjar förskolan kan det ta tid att våga lita på att föräldrarna ska komma tillbaka när de försvinner ur sikte.

För att tiden på förskolan ska bli bra är det viktigt att barn utvecklar en trygg och tillitsfull relation till en eller några personer i personalen på förskolan. Då kan den personen fungera som en vikarierande anknytningsperson till barnet och bidra till att förskolevistelsen blir trygg, rolig och lärorik.

Att utveckla en trygg anknytning tar tid, och barnet måste gång på gång få erfarenheter av att den som tar på sig den rollen finns där och går att lita på. Det kan inte nog betonas hur viktigt det är att det adopterade barnet får möjlighet att utveckla en sådan relation till någon i personalen på förskolan.

Föräldrarna

När förskolan får veta att ett adopterat barn kommer att börja hos dem är det bra att någon i personalen kontaktar familjen redan före förskolestarten. Det kan vara värdefullt för adoptivföräldrarna att tidigt få höra att förskolan förstår att adopterade barn kan ha speciella behov och förutsättningar.

Adoptivföräldrar är, precis som alla föräldrar, olika. Ibland kan de upplevas som krävande och oroliga i sin strävan att barnet ska få det bra. I andra fall är de tystlåtna och tillbakadragna av rädsla för att upplevas som besvärliga. Det är viktigt att komma ihåg att de kan ha fått anstränga sig mycket för att få barnen att knyta an till dem. Förskolepersonalen är ofta de första utanför familjen som tar hand om barnet.

Vid det första mötet kan personalen fråga föräldrarna vad de vill berätta om barnets adoption. Föräldrarna gör då ofta avvägningar i vad de berättar, av respekt både för barnets integritet och för personalens behov av att förstå barnet. Personalen kan ställa frågor, till exempel om hur barnet visar känslor, hanterar svårigheter och uttrycker sig. De kan också ställa mer specifika frågor, till exempel om hur länge barnet har varit hemma och hur barnet var den första tiden i familjen.

Adoption väcker ofta nyfikenhet. Det är bra om personalen vet hur föräldrarna vill att förskolan ska prata om adoptionen, med barnet självt och med andra. Vilka ord använder familjen när de pratar om de biologiska föräldrarna? Hur berättar de att barnet är adopterat? Vad tycker barnet är viktigt i sin egen adoptionsberättelse?

Föräldrar kan ibland uppleva att adoptionen och deras barns historia blir allmängods. Personalen kan försäkra föräldrarna om att deras barns berättelse inte ska användas för att illustrera temat adoption, utan för att svara på och bemöta barnets egna frågor eller tankar.

Hembesök

Ett inledande hembesök kan vara extra betydelsefullt för adopterade barn. Då kan den i personalen som ska skola in barnet lära känna barnet i hemmiljön och barnet kan förbereda sig på att de senare kommer att mötas på förskolan.

Det kan vara bra att den som ansvarar för inskolningen har med sig några praktiska saker till hembesöket, till exempel ett foto av förskolepersonalen och en lista med bilder på det som barnen ska ha med sig till förskolan. Det kan t. ex. vara bilder på en ryggsäck, eller på ett gosedjur. Men helst inte några bilder på kläder, eftersom barnet kan tro att det ska flytta – kanske tillbaka till barnhemmet.

Finns det inte möjlighet att göra ett hembesök kan ett möte i förskolans utemiljö vara ett alternativ.

Redan före inskolningen kan personalen uppmuntra föräldrarna och barnet att hälsa på i förskolan. Inte minst kan det vara värdefullt att besöka förskolan vid stängning så att barnet ser att lokalen stänger och att inga barn bor där.

Inskolningen

Hur barn reagerar på inskolningen är individuellt. Adopterade barn kan behöva en långsam inskolning. Det är inte ovanligt att den tar fyra veckor eller längre.

Indira hade varit hemma i ett år med sina föräldrar när hon skulle skolas in på förskolan. Pappa Claes skötte inskolningen och var med under de tre dagarna, och alla tyckte att inskolningen verkade ha gått bra. Men efter ett tag så började personalen märka att Indira drog sig undan från andra barn. När hon blev tillsagd eller inte klarade av något satte hon sig i ett hörn och vaggade. I samråd med Claes och Kajsa så bestämde sig personalen för att göra om inskolningen. Långsamt kunde Indira känna sig tryggare på förskolan.

Det är först när barnet känner sig tryggt på förskolan och har format en trygg anknytning till någon i personalen som hon eller han kan slappna av tillräckligt mycket för att ägna sig åt lek och utforskande. Det är bra om inskolningsmiljön är lugn och småskalig och att barnets dagar inte är för långa, så att separationen blir överskådlig. Blir inskolningen för påfrestande för barnet är det bra att ta ett steg tillbaka, eller börja om.

Om barnet har svårt att knyta an kan det ta sig uttryck i att barnet inte släpper personalen känslomässigt in på livet. Det kan också vara så att barnet bevakar personalen och inte vill släppa dem ur sikte. I dessa fall behöver de vuxna tålmodigt hjälpa barnet att få tillit till dem, i en process som måste få ta tid.

Tittut och kurragömma ger möjlighet att på ett lekfullt sätt utforska temat försvinna och återkomma.

Det kan också vara så att barnet undviker kroppskontakt. Om det är fallet får personalen låta barnet närma sig dem i sin egen takt. De kan till exempel bjuda in barnet att sitta nära, och lämna en plats ledig intill sig självt.

Det är speciellt viktigt att uppmärksamma de barn som verkar oberörda av separationen från föräldrarna. De barnen uppvisar en ytlig anpassning som kan vara ett tecken på otrygghet. Ofta har de svårt att signalera när de har det jobbigt eller behöver hjälp, och de kan upplevas som glada eller oproblematiska. De barnen kan behöva vara i närheten av någon i personalen som läser av deras, kanske svaga, signaler och svarar på dem.

"Lisa var en alert femåring som gled in på förskolan, till synes utan problem. Åtta veckor efter inskolningen var gruppen i parkleken. När gruppen skulle gå stod hon och höll en okänd förskolefröken från en annan förskola i handen. Då förstod vi att Lisa inte hade knutit an till oss i personalen." Förskolepedagog

Hämtning och lämning

Hämtningar och lämningar kan väcka minnen av tidigare separationer. Därför är det bra att skapa en återkommande rutin som barnet känner igen och att hämtning och lämning sker på samma sätt och på samma plats varje dag. Det är också bra om barnets kontaktperson är den som tar emot och inleder dagen tillsammans med barnet även efter inskolningsfasen.

Lämningen och hämtningen kan med fördel ske på ett lugnt ställe. För en del barn känns lämningar inomhus tryggast. Personalen kan ta emot barnet och involvera det i något som det gillar att göra, eller sitta ned i några minuter och låta barnet berätta något. Vid lämningen kan personalen fråga specifikt vad barnet har gjort när det har varit hemma med mamma eller pappa, till exempel om de såg på barnprogram tillsammans eller gick till parken. Det understryker för barnet att det hör ihop med föräldern och att förälder- och barnrelationen är den viktigaste relationen.

Minnen av tidigare separationer kan påverka hur barnet upplever hämtningen och lämningen. Minnena kan väckas till liv under inskolningen, men även långt senare. Barnen får kanske mardrömmar eller uppvisar beteenden som liknar betydligt yngre barns. De kan vilja bli burna, suga på tummen eller sitta

nära. Äldre barn kan börja berätta om vad mamma sade när hon lämnade dem på barnhemmet.

Personalen kan stödja barnet genom att bekräfta känslorna. En halsduk som luktar av föräldern kan vara lugnande. Om föräldern ”råkar glömma” något personligt kan personalen be barnet om hjälp att komma ihåg att ge den till föräldern vid hämtningen. Då blir det tydligt att föräldern kommer tillbaka.

Vikten av kontinuitet

För adopterade barn är det extra viktigt med kontinuitet. Det är bäst för barnet om det är samma person som kommer på hembesök, som ansvarar för inskolningen och är familjens kontaktperson. Om någon i personalen arbetar deltid eller ska sluta kan man lösa det genom att två personer skolar in.

Det är också viktigt för barnen att få kontinuitet i vad som ska ske under dagarna. Personalen kan låta samma aktiviteter återkomma vid samma tidpunkter och berätta tydligt för barnen vad som ska ske, för att öka tryggheten. Ibland kan det hjälpa att ha bilder, på vad som ska ske under dagen, uppsatta på väggen som barnen själva kan titta på.

Informationsutbyte mellan föräldrar och personal

Adopterade barns förutsättningar gör det särskilt viktigt att föräldrar och personal utbyter information på ett bra sätt. Barn som är adopterade kan ha begränsade erfarenheter och resurser inom vissa områden, och det gör att svårigheter snabbt kan växa sig stora om de inte uppmärksammas tidigt.

”När Oscar började förskolan så fungerade inte mycket. Han grät, rev sig och bankade sig själv i huvudet. Vi mätte så dåligt. När vi pratade med inskolningspedagogen Paul frågade han oss om vad vi hade gjort när Oscar precis hade kommit till oss. Då kom vi på att vi brukade sätta oss med honom och lyssna på musik. Vi kom överens om att backa inskolningen, ha kortare dagar och börja dagen med att lyssna till hans favoritmusik. Sedan blev det lättare och nu gillar han förskolan, speciellt musikstunderna med Paul.” Förälder

Att boka in ”tamburkontakter” eller korta uppföljningssamtal en gång i veckan kan vara bra. Då kan man stämma av hur veckan har varit, om det har hänt något speciellt och hur barnet har haft det hemma. Den typen av korta, inplane-rade möten kan bidra till att bygga en bro mellan hemmet och förskolan.

3. Förskolans pedagogiska ramar

För adopterade barn kan saker som händer på förskolan väcka minnen av barnhemsvistelsen. På barnhem äter, leker och sover barn i grupp precis som på förskolan. Då kan adoptivbarnen börja agera på samma sätt som de gjorde på barnhemmet.

När rutinerna ändras

På barnhem har barnen ofta fått hänga upp sin tillvaro mer på rutiner än på närvarande vuxna. Då kan barnet uppleva det som skrämmande om saker och ting plötsligt sker oplanerat eller spontant.

Det finns olika sätt för personalen att förbereda barnen på ändrade rutiner. De kan till exempel sätta upp bilder av de nya rutinerna på väggen och prata om dessa under samlingen. Vid samlingen har personalen också en möjlighet att berätta om förändringar under dagen, till exempel om barnen ska gå till en annan avdelning eller park än vanligt.

"Carlos gillade förskolan och hans inskolning gick bra, men en dag efter två veckors inskolning så var han som förbytt. Han ville hem, grät och var orolig. När vi kom och hämtade honom så var han tröslös och vi förstod inte varför. Efter ett tag kom det fram att han trodde att han skulle stanna på förskolan. Hans kläder låg nämligen i en låda på hans hylla, och det hade de aldrig gjort tidigare. Men det var ju bara ombyteskläder som jag för en gång skull hade kommit ihåg att ta med vid lämningen." Förälder

Det är alltid bra att tydliggöra för barnen när det händer någonting utöver det vanliga, till exempel att det kommer att vara lov eller att någon ur personalen är sjuk. För vissa barn är det viktigt att personalen säger till när de lämnar rummet, till exempel: "Nu ska jag gå och förbereda vilan, men jag är tillbaka om fem minuter." När någon ur personalen eller ett barn slutar i förskolan kan det bli extra känsligt för barnen. Då är det viktigt att hjälpa barnen att uttrycka sina känslor genom att samtala och ha tydliga ceremonier.

Turtagning

Närvarande vuxna är viktiga för att barn ska lära sig samspel och turtagning. Barn som inte har fått återkoppling av någon vuxen på vad de gör och säger har inte heller lärt sig att intressera sig för vad andra vill. Det gör att de kan ha svårt att fånga upp andras signaler, och att de tar för sig utan att se andras behov.

På förskolan är det bra att träna på turtagning vid till exempel måltider, lek och påklädning. Barnen kan också behöva hjälp med att vänta på sin tur att prata. De kan även behöva stöd i att reflektera över samspelet med andra, till exempel genom att personalen säger saker som: ”Titta vad glad Stella blev när du gav henne glaset.”

Påbörja och avsluta

En del barn behöver hjälp med att påbörja och avsluta lekar och aktiviteter, och det gäller även adopterade barn. På barnhem finns det få vuxna och det är sällan någon som har tid att stödja barnen i detta. Barnen kan därför behöva hjälp att sätta igång med tydliga uppmaningar som: ”Nu ska vi göra så här.” Barnen kan också behöva tydliga anvisningar, till exempel: ”Efter att vi har gjort collaget så ska varje barn få skriva sitt namn och så hänger vi upp det på väggen.” Ibland kan personalen behöva förbereda barnet flera gånger på att det är vila eller dags att avsluta något innan barnet verkligen är redo.

Samtala om adoptioner

De flesta barn tycker inte om att bli betraktade som annorlunda. Adoptivfamiljer väcker ofta nyfikenhet. Då frågor väcks på förskolan är det en avvägning att värna om det adopterade barnets integritet samtidigt som man besvarar barnens funderingar.

Ofta är det vid hämtning och lämning som andra barn uppmärksammar att det adopterade barnet inte liknar sina föräldrar.

"När Sonya lämnades av sin mamma så frågade hennes kompis Stella: 'Varför är din mamma så där blek och du så där brun.' Då svarade jag att det är för att Sonya är adopterad från Colombia. Jag sa också att om hon vill veta mer så kan vi läsa Hjärtat mitt på sagostunden och prata mer." Förskolepedagog

Personalen behöver vara uppmärksam på om barnet vill eller inte vill tala om sin adoption. Det är viktigt att alla barn känner att de kan säga "Jag vill inte prata om det" eller bara låta bli att svara när de får frågor om sådant som är privat (t.ex. föräldrarnas separation eller sorgen efter ett bortgången husdjur).

Ibland får adopterade barn höra frågan: "Var är din riktiga mamma?" Dessa och många andra frågor kan barnen behöva hjälp att möta. Personalen kan förklara att Xiao föddes av en annan mamma och sedan blev hon adopterad. På frågan om varför Xiao är adopterad kan personalen svara: "Det är Xiaos egen berättelse, jag kan berätta hur adoption går till om du vill".

Samlingen kan vara ett tillfälle att prata om att människor ser olika ut. Samtalen kan handla om att människor kan ha ljus hy eller mörk hy, vara långa eller korta, vara unga eller gamla men att vi alla är likadana inombords. Här kan också normen för vad som får sägas till varandra på förskolan sättas.

Personalen kan hjälpa till att normalisera adoption genom att berätta att adoption har funnits i alla tider och berätta om välkända adopterade. De kan också berätta att adoption sker på grund av att vuxna är i svåra situationer som gör att de inte kan ta hand om sina barn. Därför har de fått andra, noggrant utvalda föräldrar, som har längtat efter dem.

Detta kan ibland väcka en oro hos barn som inte är adopterade. De kan få tankar som: "Kan jag också bli lämnad?" Barnen kan då uppträda aggressivt och prata mycket om adoption eller det adopterade barnet. Det är alltid bra att fånga upp barnens tankar om adoption, till exempel vad de tror händer vid

adoption och varför. De barn som är adopterade kan också uppskatta dessa samtal. Det kan vara skönt att få ett större perspektiv och förstå att det finns många adopterade och att de inte är ensamma.

Vid den här typen av samtal är det viktigt att personalen inte använder det adopterade barnet som exempel på adoption, utan pratar i generella termer. Alla adoptioner ser olika ut och ett enskilt barn ska inte behöva representera adoption. Det är mycket viktigt att barn själva får välja när, hur, vad och med vem de delar med sig av sin adoptionshistoria.

Boktips

Det finns bra böcker på temat adoption som kan användas i den pedagogiska verksamheten.

När du föddes i Korea

Brian Boyd, Q books, 2002.

När du föddes i Kina

Sara Dorow, Q books, 2002.

Hjärtat mitt: en saga om adoption

Dan och Lotta Höjer, Rabén & Sjögren, 2000.

Stora bebisbytet

Petter Lidbeck, Natur & Kultur, 2012.

Pricken

Margret Rey, Rabén & Sjögren, 2011.

Min familj

Anna-Clara Tidholm, Olika, 2009.

Simons anka

Anna-Clara Tidholm och Gun Jakobson, Alfabeta, 2008.

Vems bebis?

Stina Wirsén, Bonnier Carlsen, 2012.

4. Aktiviteterna

Förskolans aktiviteter kan stödja adopterade barn inom områden som barnet behöver bemästra för att utvecklas. Vid olika aktiviteter kan det hända att det dyker upp beteenden eller reaktioner i förskolan som inte har syns i barnets hemmiljö, eftersom hemmet inte påminner om barnhemsmiljön.

Närmiljön

Många adopterade barn har upplevt mycket av förändringar i sina korta liv, men ibland väldigt lite av att utforska världen. Det gör att det kan vara mycket spännande även för de äldre barnen att upptäcka närmiljön, till exempel genom att samla kottar, klappa en katt, titta på myror och kladda med färger.

Rim och ramsor

Många barn uppskattar rim och ramsor. Innan adoptionen har adopterade barn sällan haft vuxna som har haft tid att leka och berätta rim och ramsor för dem. Om de har haft det, så har det skett på ett annat språk. Det vi tar givet att alla barn har fått med sig är därmed inte lika självklart för de adopterade. Därför kan ramsor som Baka, baka, kaka och Imse, vimse, spindel fungera långt upp i åldrarna.

Rörelselekar

Adopterade barns motoriska utveckling kan vara försenad. En del adopterade barn har begränsade erfarenheter av att röra sig i utemiljöer. De kan behöva träna på att springa, hoppa, skutta, dansa och klättra. Genom detta kan barnens kroppsuppfattning och därmed känsla av tillfredsställelse öka.

Om barnet tidigare har ätit med händerna kan det behöva öva på att greppa gaffeln. Det kan vara bra att personalen bekräftar barnets motoriska avsikt genom att till exempel säga: ”Jag ser att du lyfter gaffeln och ska äta.” Detta stärker barnets självbild och förmåga till turtagning.

Utflykter

En del upplevelser kan bli överväldigande för barnet om de kommer för snabbt in på inskolningsstarten. Det gäller framför allt utflykter längre bort från förskolan. När förskolan är på utflykt är det bra att hålla barnet i handen och förklara vad som händer. När barnet är tryggt på förskolan kan närmiljön utvidgas och man kan göra utflykter utan oro.

Teman

På förskolan arbetar man ofta med teman omkring barnet, till exempel självporträtt, olika länder eller familjen.

"Jason blev uppspelt när fröken berättade att de skulle prata om världsdelar och länder på hans förskola, och alla var välkomna att ta med mat eller saker från de länder som det pratades om. Jason blev själv nyfiken på vilken mat som var speciell, från Ryssland, där han kom ifrån." Förälder

När personalen på förskolan planerar ett tema är det viktigt att göra det på ett sådant sätt att alla kan delta, utan att känna sig annorlunda. Under temat "min familj" kan personalen till exempel prata om olika slags familjebildningar. De kan också uppmuntra barnen att berätta om alla de personer som är viktiga för dem. För vissa adopterade barn kan den biologiska mamman eller pappan vara viktig att ha med, oavsett om de kommer ihåg dem eller inte. Ibland har barnen en biologisk släkting eller en person på barnhemmet som de kommer ihåg och tänker på.

När man har ett tema där barnen ska ta med sig foton från olika skeden i sitt liv är det viktigt att komma ihåg att många adopterade inte har tidiga bilder, och ibland inte heller exakt information om när de är födda. Kanske vill barnen i stället ta med sig bilder på händelser som har varit viktiga i deras liv.

Samlingen

På samlingen är barnen med i ett större sammanhang där det är många som vill höras och synas. En del adopterade behöver lite extra närhet i sådana situationer för att de ska våga prata och känna sig trygga. Kanske fanns det inte så mycket plats på barnhemmet för att göra sin röst hörd, och då kan barnen behöva träna på detta. En del barn behöver i stället träna på att lyssna på andra och ibland vara tysta. Att träna på att vara i en grupp där alla får synas, höras och ta plats kan vara en ny erfarenhet för många barn.

5. Språket

Alla barn har en medfödd önskan och förmåga att tala och kommunicera. Men barn som inte får gensvar tystnar. Språkinläringen börjar långt innan barnen själva börjar prata, men de flesta adopterade barn har förlorat den grunden eftersom de får ett nytt modersmål när de kommer till Sverige. Vilken förmåga adopterade barn har att lära sig sitt nya modersmål beror bland annat på hur de fick gensvar på sina första försök att kommunicera och vilken språkstimulans de får från sina adoptivföräldrar.

"Alice bodde på ett barnhem i ett stort rum i Kina, med 22 andra barn. Två vuxna ansvarade för barnen och de arbetade i 12-timmarsskift. Alice och de andra barnen hade sina egna spjålsängar, en lekhörna och en matvrå. De fick mat var femte timme, byttes på tre gånger per dag och fick komma upp och sitta i gästolen i cirka tjugo minuter per dygn. Personalen tillbringade kanske några minuter varje dag med att prata och jollra med Alice. När hon kom till oss vid två års ålder kunde hon bara några få ord. I många månader pratade hon endast med enstaviga ord. Först vid tre och ett halvt års ålder började hon sätta ihop meningar. Sedan gick det snabbare. Vid åtta års ålder har hon hämtat igen nästan allt." Förälder

Hjälp med språket

Adopterade barn kan behöva hjälp att utveckla och förankra det nya språket. Personalen kan hjälpa barnet genom att samtala mycket i samband med olika aktiviteter och förklara vad det är man gör och varför. Barnet behöver också göra egna erfarenheter t.ex. hoppa, bita i något surt, ramla ner från kuddhögen tillsammans med en vuxen som sätter ord på vad barnet är med om. Det kan vara bra att använda synonymer och ett beskrivande språk för att hjälpa barnen att förstå innebörden. Ibland behöver orden i stället vara mer konkreta för att barnen ska förstå. Kanske behöver man säga: ”Nu ska vi gå ut och städa” i stället för ”Nu ska vi ut och röja på gården”.

Människor skapar mening genom språket, och för en del barn som kämpar med att hitta orden är det smärtsamt att inte bli förstådda. Personalen har en viktig roll i att hjälpa barnen att sätta ord på sina känslor.

6. Maten

Matsituationen kan vara laddad för adopterade barn. Maten i Sverige kan vara relativt ny för barnen, och sättet vi äter den på kan vara annorlunda.

Olika matvanor

Vissa barn har ätit med händer eller pinnar i sitt ursprungsland och de kan vara ovana vid att äta med bestick. Ofta har matvanorna förändrats innan barnet börjar förskolan, men om det är mycket som händer runtomkring dem kan barnen glömma bort sig.

I vissa kulturer eller på en del barnhem sitter inte barnen med de vuxna och äter. Det kan vara så att de har uppmanats att inte prata vid maten. Vissa typer av mat kan ha varit tabu i hemlandet och då kan det kännas konstigt för barnen att äta det. Matbordet kan även väcka obehagliga minnen, till exempel av att ha blivit tvångsmatad. Personalen kan hjälpa barnen under måltiderna genom att sitta nära dem och samtala om sådant som fångar deras intresse. Om barnet är ovant vid maten kan det hjälpa att lägga upp maten i olika skålar, till exempel tomater och gurka var för sig.

Barn som äter för mycket eller för lite

En del adopterade barn har fått otillräckligt med mat under sin första tid i livet. Detta kan ha stört matregleringsmekanismen så att barnen har svårt att känna både hunger och mättnad. För vissa barn leder detta till att de äter för mycket, medan andra nästan inte vill äta något alls.

Om barnet äter för mycket kan personalen uppmuntra barnen att äta långsamt så att de kan känna efter om de är mätta. Personalen kan också placera maten i mindre skålar på ett bord en bit bort, så att barnen får gå upp och ta en andra portion. De vuxna kan också hjälpa barnen att känna efter om de är hungriga genom att fråga dem om detta före och efter måltiderna.

Om barnet äter för lite kan personalen låta barnen skicka runt skålarna med mat mellan sig, så att de kan ta i lugn och ro. Ibland har barnen bara fått mat i flytande form på barnhemmet. Då har de svårt att tugga och undviker gärna fast mat. Personalen kan hjälpa till genom att dela maten i mindre bitar, och låta barnet sitta lite längre med maten.

Ibland äter barn för att lugna känslor, men starka känslor som stress och oro kan också dämpa hungern. Om det är svårt för barnet runt maten kan personalen behöva reflektera över hur det ser ut runt barnet på förskolan som helhet. Kanske behöver man sätta in mer lugna aktiviteter före måltiderna för att barnen ska kunna slappna av.

7. Sömnen och vilan

Under sömnen förs barnen till ett gränsland där det kan finnas svårhanterliga minnen. En del adopterade barn kan känna oro över om föräldrarna kommer att finnas kvar när de vaknar. Andra bär på traumatiska minnen och har mardrömmar.

Vad väcker vilan?

En del barn kämpar hårt för att undvika vilan. De springer hellre omkring och gör allt för att inte somna. Förskolan kan underlätta för barnet genom att inte kräva att det ska sova. Kanske kan det räcka med att de ligger och vilar bredvid personalen, med en bok som de gillar?

"På vår förskola så ville inte Johan, som adopterades vid två års ålder, sova. Vi hängde upp en hängmatta, och turades om att gunga honom. Han var mer utvilad och lugn efter 45 minuter i hängmattan än inne i vilrummet. Det funkade mycket bra." Förskolepedagog

För vissa barn väcker madrasserna på golvet i vilrummet minnen av barnhemmet. Om det är så kan någon ur personalen följa med barnet till vilrummet på morgonen och eftermiddagen och visa att det är tomt och att inga barn bor där.

8. Leken

Många adopterade barn har ett extra stort behov av att få vuxnas stöd vid lek i grupp. Personalen kan behöva visa barnet hur man startar en lek och ber en kompis vara med. Många har inte kunskap om de outtalade lekregler som är självklara för andra barn i samma ålder. Det är viktigt att personalen är närvarande i leken, både genom att ha ögonen på vad som händer, men också som deltagare, inspiratörer och vidareutvecklare.

Personalen kan även göra en pedagogisk dokumentation av barngruppens lek för att se vad barnen är intresserade av och hur leken fungerar. Vilken uthållighet har barnen? Hur tar de sig an nya uppgifter? Vilka roller tar barnen och vem bestämmer?

Hantera känslor i leken

Sociala koder varierar mellan olika kulturer, till exempel när det kommer till hur man visar känslor. Kulturskiftet kan göra barnen förvirrade när de ska agera i grupp.

"Vår dotter Mila var äldre när hon kom till oss från Kina. Hon var omtyckt och aktiv. Efter ett tag på förskolan så märkte personalen att hon bytte kompisar ofta. När de tittade närmare så upptäckte de att hon bara gick ifrån leken när de blev oense. Mila var inte van vid att visa att hon blev arg eller ledsen, utan gick hellre därifrån. Efterhand hjälpte pedagogerna Mila att sätta ord på känslorna och våga säga ifrån." Förälder

En del barn har ett behov av att kontrollera sin omgivning i leken, speciellt i en ny miljö. Det kan handla om allt från att kontrollera vem som får vara med till vad leken ska handla om. Det är viktigt att förstå att kontrollen fyller ett behov hos barnet. Utan kontrollen blir barnet oroligt. När barnet är tryggare på förskolan släpper ofta kontrollbehovet.

På barnhemmet eller i fosterfamiljen var kanske leken hierarkisk eller uteslutande på grund av frånvaron av vuxna. Dessa erfarenheter kan påverka barnens sätt att leka. De kan antingen bli dominanta och ta leksaker från andra barn, underkasta sig och inte våga ta för sig eller bli gruppens ivrigaste ordningsman. Leken kan väcka smärtsamma minnen och känslor som är förknippade med adoptionen. Om lekarna verkar rigida eller tvångsmässiga kan barnen behöva personalens hjälp att bryta dessa. I dessa fall är det också viktigt att samtala med föräldrarna.

Det förekommer att barn slår sig själva eller andra, vaggar eller bankar huvudet i väggen när de överväldigas av starka känslor. Det har varit barnets sätt att hantera sina känslor när ingen vuxen funnits som kunnat lugna och trösta. Det ligger ofta känslor av skam, rädsla och sorg bakom sådana skadebeteenden. Dessa känslor är alla naturliga reaktioner på det som barnen har upplevt. Personalen kan hjälpa barnen genom att lyssna aktivt på vad de är upprörda över, sätta ord på känslorna och visa hur barnen kan göra i stället.

9. Sluta på förskolan

När adopterade barn byter avdelning, flyttar eller börjar i förskoleklass får de en ny erfarenhet av förändring. Personalen behöver förbereda och planera avslutet så att det blir begripligt och hanterbart för barnen. Precis som vid inskolningen kan de adopterade barnen behöva gott om tid för att avslutet ska bli bra.

Personalen och barnen kan tillsammans prata om och titta på bilder av tiden i förskolan. Det kan vara bra att besöka viktiga platser för sista gången. Barnen kan också behöva göra flera besök på det nya stället, med ordentliga förberedelser dessförinnan. En del barn uppskattar att få göra en egen bok med minnen från tiden på förskolan. Barnen kan behöva få höra av personalen att förskolan kommer att finnas kvar, och att de är välkomna att hälsa på i framtiden.

Referenser

Följande personer har bidragit med information till skriften:

Anita Fryklund och Tina Hultin, familjebehandlare Duvnäs föräldrastöd

Pia Risholm Mothander, docent, leg. psykolog och psykoterapeut

Annabel Ronnehed, förskollärare Spira - öppenpedagogisk verksamhet

Lästips

Broberg, M., Hagström, B. & Broberg, A., **Anknytning i förskolan. Vikten av trygghet för lek och lärande**, Stockholm, Natur & Kultur, 2012.

Broberg, A., Risholm Mothander, P., Granqvist, P. & Ivarsson, T., **Anknytning i praktiken. Tillämpning av anknytningsteorin**, Stockholm, Natur & Kultur, 2009.

Höjer, D. & Höjer, L., **Adopterade barn. Vägledning för förskolan**, Kristianstad, Utbildningsradion, 2005.

Landerholm, L., **Adopterad. Lämnad. Vald. Och sen?**, Stockholm, Alfabeta, 2003.

Det är en stor händelse att börja förskolan, både för barn och för deras föräldrar. För familjer med adopterade barn kan steget vara extra stort.

Förskolan och inskolningen kan påminna adopterade barn om sådant som hänt dem före adoptionen. De har skilts från sina biologiska föräldrar och andra vuxna som aldrig kommit tillbaka och många har varit en tid på barnhem.

Ska jag vara här? handlar om hur förskolan kan ge nya erfarenheter och bidra till adopterade barns trygghet och utveckling.

Myndigheten för
internationella
adoptionsfrågor